

Vincze Anikó

DIGITÁLIS BENNSZÜLÖTTEK? A DUDARI FELSŐ TAGOZATOS ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK IKT-HASZNÁLATÁNAK JELLEMZŐI

BEVEZETÉS

Az infokommunikációs eszközök használata, mint a számítógép, internet vagy mobiltelefon, Dudaron is egyre elterjedtebb, és az élet fontos részévé vált az utóbbi években. Kutatásunk során érdekesnek ígérkezett megvizsgálni, hogy valójában hogyan is néz ki, milyen mintázatokat mutat egy kistelepülés lakosainak számítógép-, internet-, vagy mobiltelefon-használata. A középpontba a dudari gyermekek IKT-kultúráját helyeztük, hiszen a ma fiataljaiból válnak a holnap felnőttei, így a dudari gyermekek körében kapott eredményekből következtethetünk a település jövőbeni IKT-ellátottságára és használatára. E terület vizsgálata fontos lehet a dudariak és a Dudart kutatók számára, hiszen képet kapunk arról, hogy kimutatható-e települési leejtő a digitális dimenzióban a fiatalok körében, és ezáltal következtetéseket vonhatunk le Dudar jövőjére vonatkozóan, amelyben az infokommunikációs eszközök használata – a jelen trendjeit figyelve – még hangsúlyosabb lesz. Így tehát az első dudari falukutatás 75 éves jubileumán 2012-ben végzett komplex szociológiai terepkutatás a korábbi vizsgálatokhoz képest egy új dimenzióval gazdagodott, amely a jelen egyik fontos, szociológiai szempontból is érdekes területét fedi le: az infokommunikációs eszközök elterjedtségét, használatát és az ezekből fakadó egyenlőtlenségeket.

Az utóbbi évtized(ek)ben az élet egyik mára elengedhetetlen tartozékává váltak a mobiltelefonok, a számítógépek és az internet. Ezen eszközök a társadalom működésében fontos szerepet töltenek be, legyen szó munka- vagy párkeresésről, ügyintézésről vagy szórakozásról, kapcsolattartásról vagy tanulásról, vagy számtalan egyéb felhasználási módról. Ezek a lehetőségek azonban a társadalom nem minden tagja számára elérhetőek egyenlő mértékben egyrészt a hozzáférés egyenlőtlenségei, másrészt pedig a használatban mutatkozó különbségek miatt. A digitális szakadékra illetve a digitális egyenlőtlenségekre fókuszáló kutatások kimutatták, hogy a hozzáférés és a használat egyenlőtlenségeit nagymértékben meghatározzák szocio-demográfiai tényezők, mint az iskolázottság, jövedelmi helyzet,

életkor, lakóhely és az etnikai dimenzió. Ezen tényezők közül az életkori dimenzióra fordítottunk különös figyelmet a kutatás során, hiszen a szakirodalom szerint (Norris 2001) ez az egyik legmeghatározóbb szempont a digitális egyenlőtlenségek alakulásában. Így a Dudari Általános Iskola felső tagozatos diákjainak körében folytattunk kiterjedt kérdőíves felmérést a témában. Az infokommunikációs eszköz használatra vonatkozó rész beemelését a 2012-es dudari terepkutatásba egyrészt az motiválta, hogy feltárjuk, egy kis településen milyen az IKT-használat elterjedtsége, és milyen a használat mintázata a gyermekek körében. Másrészt ösztönzöt jelentett, hogy 2012 februárjában egy nagyvárosban, Szegeden, reprezentatív mintán készült adatfelvétel hasonlóképpen (többek között) az általános iskola felső tagozatos diákjai körében, amelynek alapjául szolgáló kérdőív változatlan formában került lekérdezésre Dudaron, lehetővé téve ezáltal a nagyváros és a község fiataljai IKT-használatának (óvatos) összevetését.

Elméleti háttér

Az új infokommunikációs technológiákkal kapcsolatban megjelenésükkor kétféle nézet terjedt el a társadalmi egyenlőtlenségekre gyakorolt hatásukról. Az egyik megközelítés, a normalizációs hipotézis szerint a technológiák csökkentik, és idővel megszüntetik a társadalmi egyenlőtlenségeket azáltal, hogy mindenkinek hozzáférést biztosítanak a különféle információkhoz, tudáshoz, lehetőségekhez. Az ezzel ellentétes szemlélet szkeptikus az új technológiák egyenlősítő szerepével szemben, a felerősítés-modell ugyanis úgy tartja, hogy az új technológiák nem-hogy csökkentik, hanem inkább növelik és elmélyítik a társadalmi egyenlőtlenségeket, továbbá új egyenlőtlenségi dimenziót teremtenek (Pintér 2007, DiMaggio et al. 2001). Habár mindkét megközelítésnek van teoretikus alapja, az empiria az utóbbi feltevést támasztja alá, azaz azt tapasztaljuk, hogy az infokommunikációs technológiák egyenlőtlenül terjednek, és egyenlőtlenségeket teremtenek.

Több szinten is vizsgálhatóak ezek az egyenlőtlenségek. Egyrészt globálisan: országok, régiók közötti viszonylatban, másrészt a társadalmon belül, az egyes rétegek, csoportok különbségeit tekintve (Bognár – Galács 2004). Az infokommunikációs technológiák társadalmi vizsgálatai a penetráció mértékének változásával három különböző megközelítést alkalmaztak. Kezdetben a hozzáférés állt előtérben, majd a szélesebb körű elterjedéssel a használat minősége vált központi kutatási területté, végül pedig az infokommunikációs eszközök használatából származó tudásra, képességekre helyeződött a hangsúly.

Az infokommunikációs technológiák vizsgálatát kezdetben, a penetráció alacsonyabb szintjén a digitális szakadék (digital gap, digital divide) koncepciója határozta meg. A digitális szakadék dichotomisztikus megkülönböztetést jelent azok között, akik hozzáférnek, illetve nem férnek hozzá az IKT-eszközökhöz,

valamint akik használják, illetve nem használják ezeket. A digitális szakadékot számos tényező befolyásolja, Norris (2001) az alábbiakat emeli ki kifejezetten az internethasználatra fókuszáló kutatásai alapján: a nem, az életkor, az iskolázottság, a foglalkoztatottság, az anyagi helyzet, a lakóhely és az etnikum. Ezen dimenziók mentén jól körülhatárolható azok csoportja, akik nem férnek hozzá, vagy nem használnak internetet. Ami szempontunkból kiemelendő, az az életkor és a lakóhely dimenziója. Norris arról számolt be, hogy a fiatalok tízszer nagyobb eséllyel interneteznek, mint az idősebbek. Azaz a digitális kultúrát a fiatalok sajátítják el leginkább, hiszen ők már születésüktől fogva találkoztak ezen eszközökkel. A lakóhely azért fontos tényező, mert az információs társadalomhoz kapcsolódó jelenségek, így az IKT-eszközök is, alapvetően az urbánus környezethez kötődnek. Azaz a települési dimenzió mentén is kimutatható a digitális szakadék, ugyanis a városokban többen használnak internetet, mint falun. Felvetődik a kérdés azonban, hogy a települési egyenlőtlenséget felülírja-e az életkori dimenzió, vagyis elképzelhető, hogy a fiatalok körében nincs akkora eltérés városi és falusi lakosok között, mint ha a felnőtt lakosságot hasonlítjuk össze. Az elemzés többek között kitér erre a kérdésre is.

Az új technológiák szélesebb körű elterjedésével meghaladottá vált a digitális szakadékot középpontba állító megközelítés, a kutatások fókusza áthelyeződött a használókön belüli egyenlőtlenségek vizsgálatára, melyeket digitális egyenlőtlenségeknek, vagy másodlagos digitális szakadéknak neveznek (DiMaggio – Hargittai 2001, Hargittai 2002). A digitális egyenlőtlenségeknek DiMaggio és Hargittai öt fő dimenzióját különböztették meg, ezek az alábbiak: a technikai felszerelés – hardver, szoftver -, a használat autonómiája – amely magában foglalja a használat helyét, kontrolláltságát -, a képességek és tudás, a társadalmi támogatottság, valamint a felhasználás célja. Ezek a dimenziók befolyásolják a használat módját, illetve differenciálnak a használókön belül.

Kutatásunkban mindkét szemléletmódot alkalmaztuk, bevontuk mind a digitális szakadék, mind a digitális egyenlőtlenség megközelítésmódját, hogy minél teljesebb képet kapjunk a dudari felső tagozatos általános iskolások IKT-használati szokásairól, annak mintázatáról.

Az IKT-eszközök, főleg az internet, egyenlőtlenség-teremtő és felerősítő hatása nem csupán a hozzáférés meglétén, a hozzáférés és a használat minőségén nyugszik, hanem az infokommunikációs tudásban is megnyilvánul. Az információs társadalmakban egyre inkább felértékelődik az a tudás, amit az IKT-eszközök használata nyújt. Ezért jelentős előnnyel rendelkeznek azok a generációk, akik a számítógépes kultúrában szocializálódtak. A szakirodalom ezt a generációt külön elnevezésekkel illeti, mint például „Net Generation” (Tapscott 1998), „digitális bennszülöttek” [digital natives] (Prensky 2001a, 2001b), „Millenials” (Oblinger 2003) vagy „Screenagers” (Rushkof 2006). A különböző megjelölések rámutatnak arra, hogy a napjainkban felnövekvő generáció értékrendjét és attitűdjeit nagymér-

tékben meghatározza az infokommunikációs eszközök hozzáféréseinek és használatának magas szintje ebben a korcsoportban. Habár a generáció megjelenésének idejéről eltérőképpen gondolkodnak, abban osztoznak ezen elméletek, hogy az új generáció – legyen bármilyen elnevezése is – legfőbb jellemzője az, hogy az infokommunikációs eszközök között szocializálódtak, az élet természetes velejárójaként ismerkedtek meg ezen eszközökkel, így el sem tudnak képzelni egy mobiltelefon, számítógép vagy internet nélküli világot. Az IKT-tudás organikus módon, a szocializáció során való elsajátítása kihatással van e fiatalok, gondolkodásmódjára, képességeire és a tanulási módjukra.

Az egyik talán legnépszerűbb elmélet Marc Prensky (2001a, 2001b) nevéhez kötődik, aki megkülönböztette a „digitális bennszülöttek” és a „digitális bevándorlók” csoportját. A „digitális bennszülöttek” azok, akik születésüktől fogva folyamatos kapcsolatban vannak az infokommunikációs kultúrával, így inkorporálták azt a tudást, amelyet a „digitális bevándorlók” – akik csak később ismerkedtek meg ezen eszközök használatával – sosem fognak teljes mértékben elsajátítani (Prensky 2001a). Mindazt a változást, amit a mai diákok generációján láthatunk – legyen az az öltözetük, a beszédük, vagy a gondolkodásmódjuk – Prensky annak a ténynek tulajdonítja, hogy ők képezik az első olyan generációt, amely az infokommunikációs eszközök között nőtt fel. A „digitális bennszülött” elnevezés arra utal, hogy e generáció tagjai folyékonyan, „anyanyelvi szinten” beszélnek a digitális nyelvet, az IKT-tudást és a kapcsolódó képességeket magától értetődő módon sajátították el. A digitális bennszülötteket megelőző generáció az élete későbbi szakaszában találkozott a számítógéppel, internettel, ezért hiába is tanulták meg ezek használatát, mindig marad egy kis „akcentusuk”, ami számtalan élethelyzetben, cselekvésükben megnyilvánul. Prensky ezért ezt a generációt „digitális bevándorlóknak” nevezi, akik annak ellenére, hogy beilleszkednek az új kultúrába, elsajátítják annak normáit, megtanulják a nyelvét, mégsem tudnak olyanok lenni, mint akik beleszülettek az IKT világába, megmaradnak a bevándorló státuszban.

Az új, infokommunikációs eszközök által átformált fiatalok, diákok generációjáról szóló elméleteket, különösen Prensky elgondolásait számos kritika érte. Egyes nézetek szerint (Palfrey – Gasser 2008) a digitális bennszülöttek nem egy új generációt alkotnak, hanem egy populációt jelentenek. A szerzőpáros felhívja a figyelmet arra, hogy a fejlődő országokban a digitális bennszülöttekként definiált kohorszba tartozó fiatalok többsége nem fér hozzá az infokommunikációs technológiákhoz, illetve nem rendelkeznek azzal a tudással és képességgel, ami szükségeltetik ezek használatához. Hasonlóképpen a fejlett társadalmakban is lehetnek olyan hátrányos helyzetű csoportok, melynek a digitális bennszülöttekkel megegyező korú tagjai nem tartoznak ebbe a populációba, mivel társadalmi helyzetükből fakadóan nincs lehetőségük hozzáférni és használni ezeket az eszközöket. Ezért nem terjeszthető ki globálisan a digitális bennszülöttek fogalma egy bizonyos időtartamban születettek körére, ugyanis a születés helye – földrajzi

és társadalmi értelemben – nagy jelentőséggel bír a csoporttagság szempontjából. A kritikák másik csoportja elsősorban az empirikus megalapozatlanság miatt éri Prensky koncepcióját. Az elmélet így inspirálólág hatott az empirikus kutatásokra, melyek többnyire kritikusan közelítették meg a két generáció éles megkülönböztetését, és a digitális bennszülöttek csoportja homogenitásának feltételezését. A világ számos pontján, fejlett – például az Egyesült Államokban (Hargittai 2010), Nagy-Britanniában (Jones et al. 2010, Margaryan et al. 2010), Kanadában (Salajan et al. 2010) – és fejlődő régiókban- pl. Dél-Afrikában (Brown-Czerniewicz 2008) – egyaránt folytak vizsgálatok a diákok számítógép- és internethasználatáról, összehasonlítva azt a digitális bevándorlók IKT-használatával. Ezen kutatások eredményei többnyire alátámasztják a digitális bevándorlók és digitális bennszülöttek IKT-használatában, az ezen eszközökhöz való hozzáállásában feltételezett különbségeket, ugyanakkor rámutatnak arra, hogy nem lehet egységesen kezelni a fiatalok generációját, ugyanis egy heterogén csoportot alkotnak, melyben az IKT-kultúra, IKT-használat jelentős eltéréseket mutat.

Kutatási kérdések

Az elemzés során az elméleti felvetésekre alapozva arra a kérdésre kerestük a választ, hogy vajon a dudari fiatalok rendelkeznek-e a digitális bennszülöttekre jellemző IKT-használati mintázatokkal, azaz az életkori helyzetből fakadó előny felülírja-e a települési helyzetből származó hátrányt az infokommunikációs eszközök hozzáférése és használata szempontjából? Feltételezzük, hogy a települési hátrány leginkább a hozzáférés – a digitális szakadék felőli megközelítés – tekintében mutatkozik meg, hiszen az IKT infrastruktúra kiépítettsége függ a település típusától. Így arra számítunk, hogy ebben a dimenzióban különbségeket találunk a dudari és a szegedi minta között, a nagyváros és a község infrastrukturális felszereltségéből fakadóan. Ugyanakkor úgy gondoljuk, hogy a dudari felső tagozatos általános iskolások nagy részének a mindennapjai részévé vált a mobiltelefon, a számítógép vagy az internet használata, és a használat szerinti mintázatok kevésbé térnek el a városi fiatalok használati mintázataitól – tekintve, hogy mindkét helyen a „digitális bennszülöttek” generációjában vizsgáldtunk. Így ebben a dimenzióban – a digitális egyenlőtlenség koncepciója szerint – kisebb eltéréseket fogunk találni a városi mintához képest. A tanulmányban a hangsúlyt a dudari fiatalok IKT-használati szokásainak bemutatására helyezzük, a szegedi mintával való összevetést csak utalásszerűen, a tendenciákat figyelve végezzük el, a két minta eltérő nagysága és összetétele folytán. Az IKT-hozzáférés vizsgálatokor összevetjük a gyermekek válaszait az egyidőben a dudari felnőtt lakosság körében végzett kérdőíves adatfelvétel vonatkozó eredményeivel.

Módszer

A 2012 őszen Dudaron végzett komplex terepkutatás keretében a gyermekek infokommunikációs eszközhasználatát kérdőíves módszerrel mértük fel a Dudari Általános Iskola felső tagozatos osztályaiban. Összesen 63 gyermek töltött ki kérdőívet, osztályonként az alábbi bontásban:

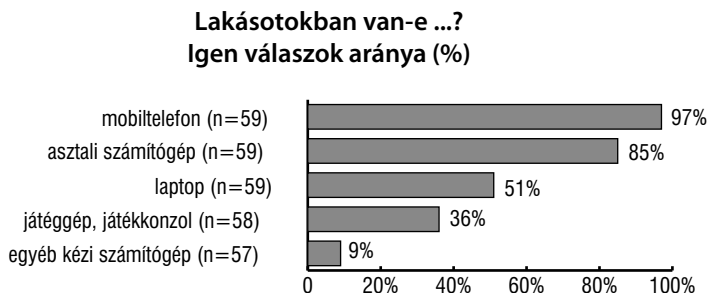
Osztály	Fő
5. osztály	13
6. osztály	19
7. osztály	25
8. osztály	6
Összesen	63

1. táblázat: A minta összetétele osztályok szerint

A mintában a lányok képviselnek nagyobb részt, az érvényes válaszadók között 13-mal több a lány, mint a fiú. A gyermekek életkora 10 évestől 14 évesig terjed.

IKT-HOZZÁFÉRÉS DUDARON A GYERMEKEK ÉS A FELNŐTTEK KÖRÉBEN

A dudari felső tagozatos általános iskolások szinte mindegyike olyan háztartásban él, amelyben van mobiltelefon. Magas az asztali számítógéphez való otthoni hozzáférés szintje is, a válaszadó gyermekek közül 50-nek van a lakásában ilyen eszköz. Laptop a felső tagozatos diákok felének háztartásában található. Játékgép 21, egyéb kézi számítógép pedig 5 gyermek otthonában van.

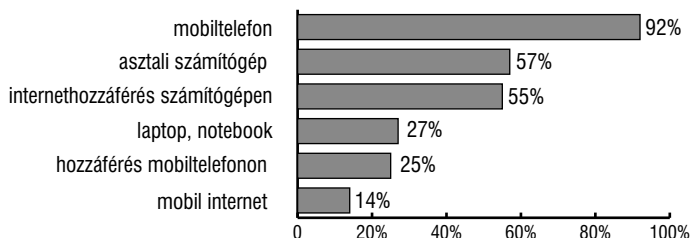

1. ábra: IKT-eszköz ellátottság a gyermekek háztartásában

A gyermekek válaszaiból kitűnik, hogy azokban a háztartásokban, amelyekben ők élnek magas a mobiltelefon és a számítógép-ellátottság. Felvetődik a kérdés, hogy ezen IKT-eszközök meglétének magas aránya általános-e a dudari lakosság körében? Avagy a mobiltelefonnal és asztali számítógéppel való ellátottság a gyermekekkel rendelkező háztartások specifikuma-e?

A dudari felnőtt lakosság körében végzett kérdőíves felmérés eredményei ez utóbbi feltételezésünket látszanak alátámasztani, legalábbis a számítógép vonatkozásában.

Van-e a háztartásban...? Igen válaszok aránya (%)
Dudari felnőtt lakosság (N=137)

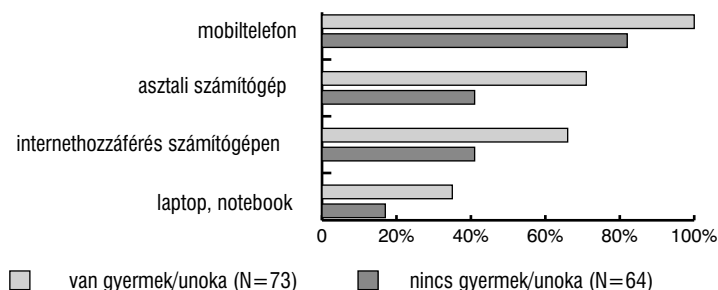

2. ábra: IKT-eszköz ellátottság a dudari felnőtt lakosság háztartásaiban

A dudari felnőtt lakosság körében szintén a mobiltelefon a legelterjedtebb infokommunikációs eszköz, 10-ből 9 háztartásban van ilyen eszköz. Az asztali számítógép és az internet-ellátottság valamelyest alacsonyabb, asztali számítógéppel a dudari háztartások közel 60%-a rendelkezik, internet hozzáféréssel pedig kicsit több, mint a háztartások fele. Az egyéb eszközök, mint a laptop, internetes mobiltelefon és mobil internet elterjedtsége alacsonyabb. Az IKT-eszközökkel való ellátottság némiképp más megoszlást mutat, ha a háztartásokat elkülönítjük olyan háztartásokra, amelyben van gyermek és/vagy unoka, illetve amelyben nincsen.¹

¹ Az ábrán csak azokat az IKT-eszközöket tüntettük fel, melyek esetében szignifikáns különbség mutatkozott a két háztartástípus között.

IKT-eszköz ellátottság háztartástípusok szerint

3. ábra: IKT-eszköz ellátottság háztartástípusok szerint a felnőtt lakosságban

Azokban a háztartásokban, amelyben gyermek és/vagy unoka is él magasabb az egyes IKT-eszközök elterjedtsége. Habár a mobiltelefon esetében is szignifikáns különbséget találunk a két háztartástípus között, azt látjuk, hogy azokban a háztartásokban is magas a mobiltelefon megléte, amelyekben nem lakik gyermek és/vagy unoka. Az asztali számítógép meglétét és az internet hozzáférést számítógépen nagymértékben meghatározza, hogy milyen a háztartás összetétele, hiszen a gyermekes háztartások közel kétharmadában található ilyen eszköz vagy szolgáltatás, míg a gyermek nélküli háztartásoknak mindössze kétötödében. A laptop, notebook is gyakrabban fordul elő a gyermekes háztartásokban, habár ennek az eszköznek az elterjedtsége mindkét háztartástípusban viszonylag alacsonyabb.

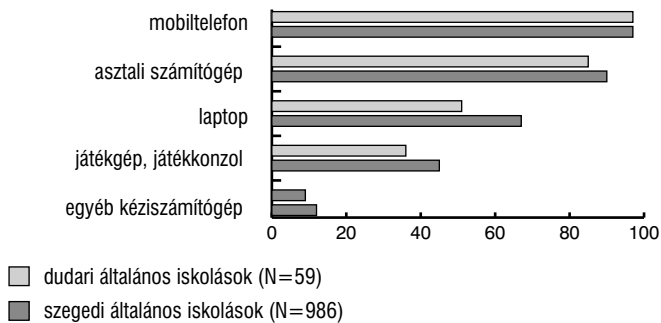
A dudari általános iskolások válaszaival összevetve a felnőtt lakosság válaszait azt tapasztaljuk tehát, hogy a leginkább elterjedt IKT-eszközök a dudari háztartásokban a mobiltelefon és az asztali számítógép. Mindkét eszköz esetében differenciáló tényezőt jelent, hogy milyen a háztartás összetétel a gyermek/unoka jelenléte szempontjából, hiszen azokban a háztartásokban elterjedtebb ezen eszközök megléte, amelyben van ilyen személy. A mobiltelefon elterjedtsége azonban általánosabbnak mondható, hiszen mindkét háztartástípusban magas ezen eszköz megléte. Az asztali számítógépek esetében találunk nagyobb különbséget a két háztartástípus között. Mivel a felnőtt lakossági felmérésből nem tudjuk meg a háztartásban élő gyermek vagy unoka életkorát, ezért fordulhat elő az, hogy az asztali számítógéppel való ellátottság az általános iskolások háztartásában magasabb, mint a gyermekkel/ vagy unokával rendelkező háztartásokban. Ezen eszköz esetében úgy tűnik tehát, hogy nem csak a háztartás családi viszony szerinti összetétele számít, hanem meghatározó az életkori összetétel is.

IKT-HOZZÁFÉRÉS DUDARON ÉS SZEGEDEN

Amint azt korábban kiemeltük, a dudari adatfelvétel lehetőséget adott arra, hogy az eredményeket összevessük a Szegeden hasonlóképpen felső tagozatos általános iskolások körében végzett felmérés eredményeivel. Azt feltételeztük, hogy az IKT-eszközök elterjedtsége tekintetében különbséget fogunk találni a két minta között a két különböző településtípus eltérő infrastrukturális kiépítettsége miatt.

Lakásokban van-e...? Igen válaszok aránya (%)
Szegeden és Dudaron

4. ábra: IKT-eszköz ellátottság Szegeden és Dudaron

Feltevésünk a mobiltelefon és az asztali számítógéppel való ellátottság tekintetében megdőlt, hiszen mindkét mintában hasonlóan magas arányban áll a gyermekek rendelkezésére háztartásukban mobiltelefon és asztali számítógép. A laptop, a játékgép és az egyéb kézi számítógép megléte azonban jellemzőbb a városban élő gyermekek háztartására.

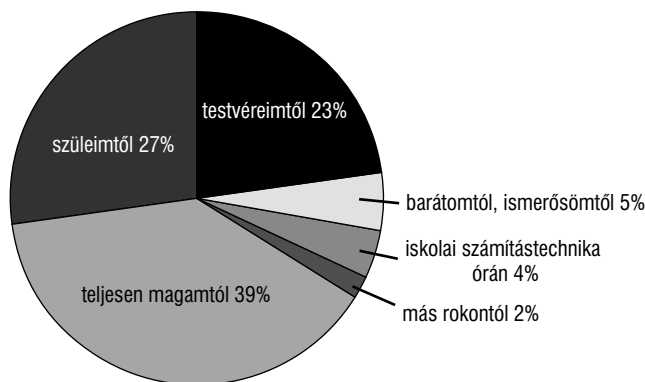
DIGITÁLIS SZAKADÉK A CSALÁDBAN?

A gyermek és a felnőtt felmérés eredményeinek összevetése arra enged következtetni, hogy az IKT-eszközök megléte és használata nagymértékben a gyermekekhez kötődik. Különböző szempontokból megvizsgáltuk, hogy az IKT-használat hogyan néz ki a családban, a gyermekek kitől tanulták meg használni ezeket az eszközöket, az IKT tudásukat többre tartják-e, mint a szüleiket, illetve milyen problémákat vet fel az IKT-használat a családban.

Minden innováció, köztük az infokommunikációs eszközök elterjedésében is nagy szerepet játszanak a személyközi kapcsolatok (Rogers 1995). Kíváncsiak

voltunk arra, hogy a gyermekek hogyan, kitől vagy hol sajátították el a számítógép használatát. Hiszen befolyásolhatja a használat módját az, hogy ki adta át az ismereteit, ki vezette be a fiatalokat az IKT világába. Amint azt a korábbiakban láttuk, azokban a háztartásokban magas az IKT-eszközök megléte, amelyekben (fiatal) gyermek vagy unoka lakik. Elképzelhető tehát, hogy inkább a gyermekek vezetnek be a felnőtteket a számítógép és internet világába, nem pedig fordítva.

Először kitől vagy hol tanultad meg a számítógépet használni?
N=56

5. ábra: Számítógép-használat elsajátításának forrása

A válaszadó diákok nagyobbik része (22 fő) saját bevallása szerint teljesen magától tanulta meg használni a számítógépet. A közvetlen családi környezetnek is nagy szerepe van azonban a tudás átadásában, hiszen 15 gyermek a szüleitől, 13-an pedig a testvérüktől tanultak meg számítógépezni. Egyéb forrásokból, baráttól, ismerőstől, iskolai számítástechnika órán vagy más rokontól csupán néhányan tanulták meg először a számítógép használatát. A lehetőségek között szerepelt a kérdőívben a „más helyen, például szakkörön, táborban”, ezt azonban senki sem választotta a megkérdezettek közül.

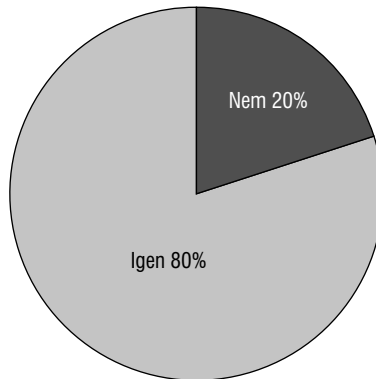
A számítógép elterjedésében, használatának elsajátításában a dudari fiatalokat a közvetlen családtagjaik, szülők és testvérek segítették, azonban többen nem kaptak vagy kértek ilyen segítséget, hanem maguktól tanulták meg a számítógép használatát.

Ki tanít kit?

A szakirodalomban a fordított szocializáció fogalmával írják le azt a jelenséget, hogy az új digitális eszközök használatát nem a felnőttek tanítják a gyermekeknek, hanem fordítva, a gyermekek a felnőtteknek, szüleiknek, nagyszüleiknek. Az adataink azt mutatták, hogy a dudari felső tagozatos fiatalok közül sokan szüleiktől sajátították el a számítógép használatát. Feltételezhető azonban, hogy ez a korosztály, a „digitális bennszülöttek” generációja (a későbbiekben) több tudást és ismeretet szerez az IKT használatáról, mint a felnőttek, a „digitális bevándorlók”. Ezért megkérdeztük a gyermekektől, hogy saját megítélésük szerint ők többet tudnak-e a számítógépezésről és az internetről mint a szüleik.

**Szerinted te többet tudsz-e a számítógépezésről,
internetezésről mint a szüleid?**

N=59

6. ábra: Gyermekek IKT-tudása a szüleikhez viszonyítva

A dudari felső tagozatos diákok nagy része (47 fő) úgy gondolja, hogy többet tud szüleinél a számítógépezésről, internetezésről. A fordított szocializáció tehát ebben a csoportban is megvalósul. Azok körében azonban, akik szüleiktől tanultak meg számítógépezni, többen vannak olyanok, akik úgy gondolják, hogy nem tudnak többet szüleiknél a számítógépezésről, internetezésről, mint azok között, akik teljesen maguktól, vagy testvérüktől tanulták meg először ezt az eszközt használni.

Először kitől tanultad meg a számítógépet használni?	Szerinted te többet tudsz-e a számítógépezésről, internetezésről, mint a szüleid?	
	Nem	Igen
Teljesen magamtól (N=22)	9%	91%
Szüleimtől (N=15)	56%	44%
Testvéremtől (N=13)	8%	92%

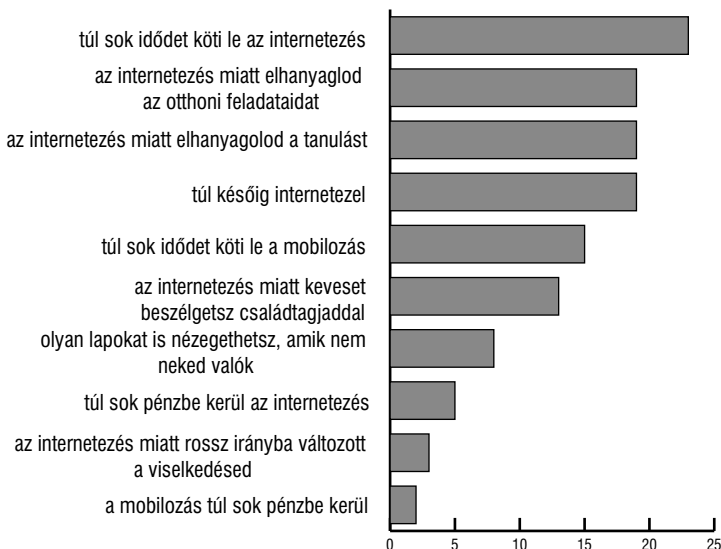
2. táblázat: Fordított szocializáció?

Akik tehát szüleiktől kapták meg a számítógép használatra vonatkozó tudást, nagyobb részt úgy gondolják, hogy időközben nem lett nagyobb a tudásuk erről az IKT eszközről, szüleik náluk többet tudnak róla.

Az IKT mint problémaforrás a családban

A számítógépezés, internetezés és mobiltelefonozás számos lehetőséget nyújt a gyermekek számára, azonban az ezekkel az eszközökkel töltött idő, a rajtuk végzett tevékenységek problémákat is fölvethetnek a családban.

Előfordult-e már, hogy a szüleid úgy gondolták, hogy ...? (Igen válaszok száma)

7. ábra: Az IKT mint problémaforrás a családban

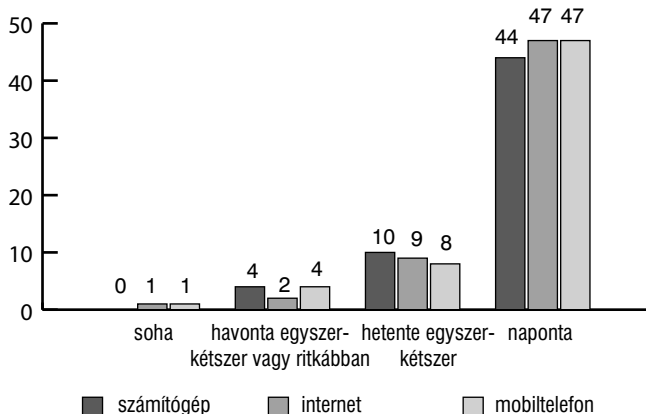
A dudari felső tagozatosok közül 15 diáknál nem okozott semmiféle problémát otthon az internetezés vagy a mobilozás. A felsorolt lehetséges problémaforrások közül az internetezés időtartama került első helyre, a megkérdezett gyermekek több mint egyharmada szerint (24 fő) fordult már elő a családban, hogy szüleik kifogásolták, hogy túl sok ideig interneteznek. Több családban felmerült problémaként, hogy az internet elvonja a gyermeket az otthoni feladatok ellátásától és a tanulástól, valamint túl későig fennmaradnak az internetezés miatt. A túl sok mobilozás 15 diák családjában okozott gondot, a családdal való kommunikáció beszűkülése az internetezés miatt, pedig 13 gyermek esetében merült fel otthon. A nem kívánatos tartalmak elérése nem tartozik a főbb problémaforrások közé, ezt kilencen említették. Az internetezés és mobilozás anyagi vonzata, valamint az internetezés negatív hatása a gyermek viselkedésére, csupán néhány családban került elő problémaként.

AZ IKT-ESZKÖZÖK HASZNÁLATÁNAK JELLEMZŐI

A használat gyakorisága

A dudari felső tagozatos általános iskolások csoportjában szinte teljes körű a valamilyen gyakoriságú számítógép-, internet- és mobiltelefon-használat, e két utóbbi eszköz esetében mindössze egy-egy tanuló válaszolta azt, hogy soha nem használja ezeket.

Az IKT-használat gyakorisága (esetszám)

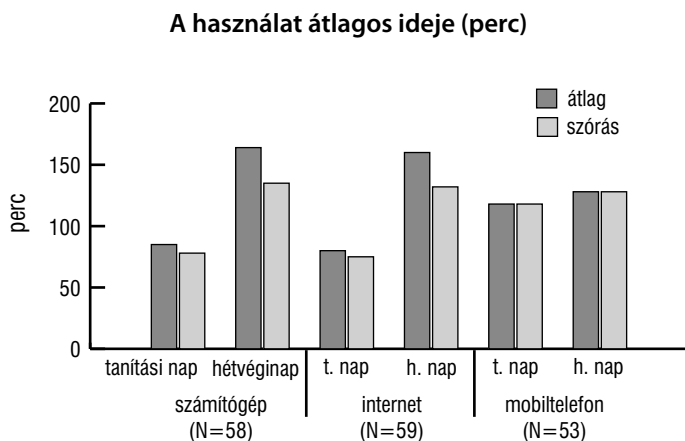

8. ábra: Az IKT-használat gyakorisága

A megkérdezett fiatalok közül legtöbben naponta számítógépeznek, interneteznek vagy mobiloznak. Néhány kivétellel szinte mindegyik válaszadó legalább hetente néhányszor használja a felsorolt eszközöket. A dudari felső tagozatos általános iskolások körében tehát nem fedezhető fel digitális szakadék a használat szempontjából. A használat intenzitása, helye és módja szerint azonban találunk különbségeket.

A használat intenzitása

A gyermekeket megkérdeztük arról, hogy egy átlagos tanítási napon és egy átlagos hétvégi napon körülbelül mennyi időt töltenek az egyes IKT-eszközök használatával.

9. ábra: Az IKT-használat időtartama

A számítógépet és az internetet a gyermekek hétvégén hosszabb ideig, átlagosan körülbelül kétszer annyi ideig használják, mint hét közben egy tanítási napon. A számítógépezés és az internetezés tanítási napokon átlagosan közel másfél órát tesz ki, hétvégén pedig körülbelül két óra negyven percet. A válaszok szórása magas, így a használati idő hossza egy széles skálát ölel fel: a számítógépezés esetében tanítási napon 0-420 perc, hétvégi napon 4-630 percig terjed a használat hossza, az internetezés pedig hét közben szintén 0-420 perc, hétvégi napon 0-660 percet ölel fel. A három eszköz közül a mobiltelefon használatának² intenzitása mutat kisebb különbséget tanítási napon és hétvégi napon. A gyermekek hét köz-

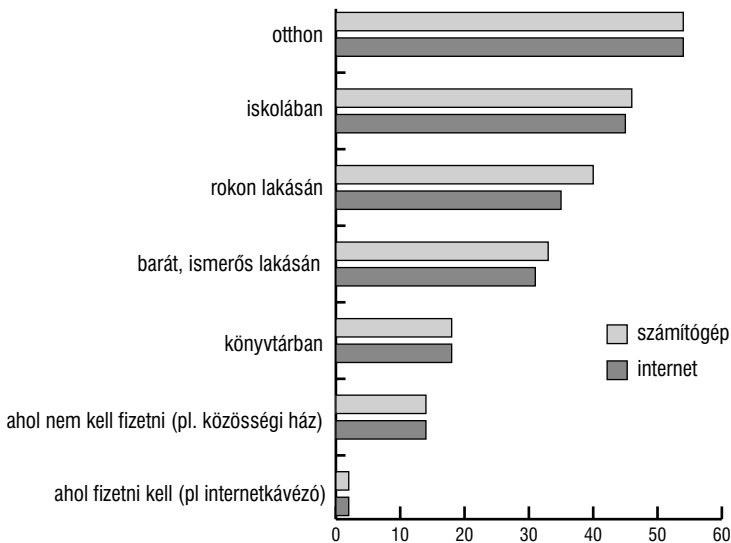
² A mobiltelefon használatába beleértendő nem csupán a telefonálás, hanem más alkalmazások is, mint pl. zenehallgatás, játék, internetezés, stb.

ben átlagosan közel két órát mobiloznak, hétvégén pedig mindössze körülbelül 20 perccel többet. A használat ideje változatos, hét közben és hétvégén is 0-720 perc között mozog. A három eszköz használatának átlagos idejét összevetve azt találtuk, hogy a mobiltelefonozás jobban beépült a gyermekek mindennapi tevékenységébe, hiszen hét közben és hétvégén egyaránt sokat használják. Ez az intenzívebb használat egyrészt következhet abból, hogy a mobiltelefont a gyermekek bárhová magukkal tudják vinni és így bárhol tudják használni, míg a számítógép és internethasználat helyei kötöttebbek. Másrészt pedig, feltehetően a három eszköz használatának eltérő módjai teremtenek különbséget az intenzitásban, amire az is utal, hogy hétvégén a gyermekek átlagosan többet számítógépeznek és interneteznek, mint mobiloznak.

A használat helyei

A számítógép- és internet-használat helye befolyásolja a használat idejét, intenzitását, módját és tartalmát. Nyilvános helyeken, pl. könyvtárban vagy művelődési házban a számítógépezésnek és az internetezésnek több korlátja lehet, mint egy olyan helyen, ahol kevésbé ellenőrzött a használat.

Az IKT-használat helyei (esetszám)

10. ábra: Az IKT-használat helyei

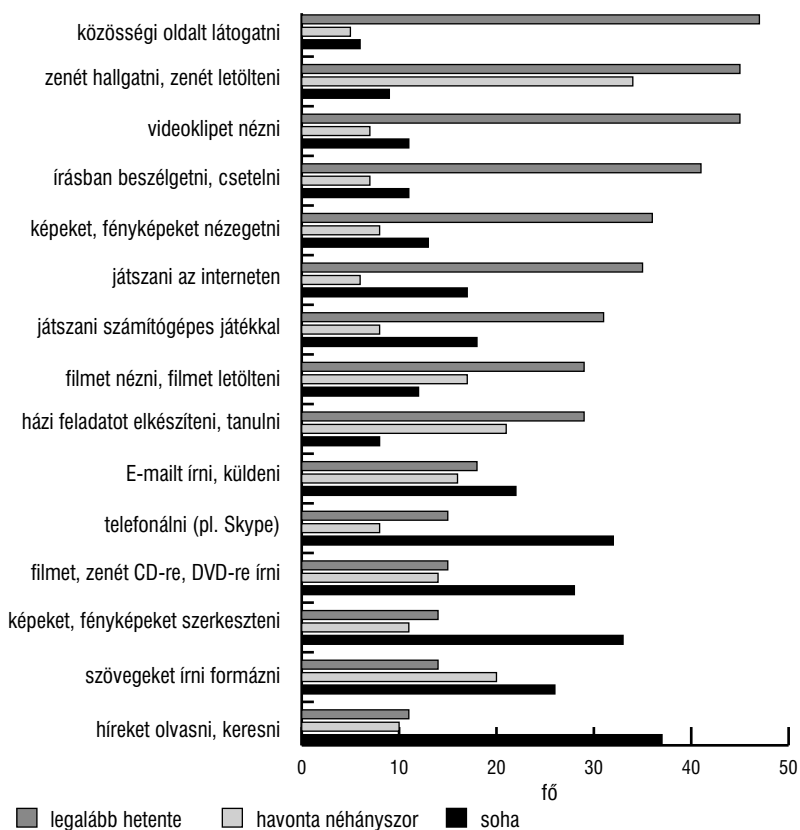
A megkérdezett gyermekek közül legtöbben az otthonukban használják a vizsgált eszközöket. Az említések alapján második helyre került az iskolai használat, tehát

az otthonon kívül ott számítógépeznek, interneteznek a legtöbben, ahol az idejük jelentős részét töltik. Többen használják a számítógépet, internetet rokon, barát vagy ismerős lakásán is. A könyvtári, a nem fizetős és fizetős helyeken való eszközhasználat mértéke azonban elhanyagolható.

A használat módja

A számítógép és az internet sokféle felhasználási módot tesz lehetővé. A dudari felső tagozatos gyermekeket arról kérdeztük, hogy milyen gyakran³ végzik a felsorolt tevékenységeket.

Számítógépes/internetes tevékenységek végzésének gyakorisága

11. ábra: Számítógépes/ internetes tevékenységek végzésének gyakorisága

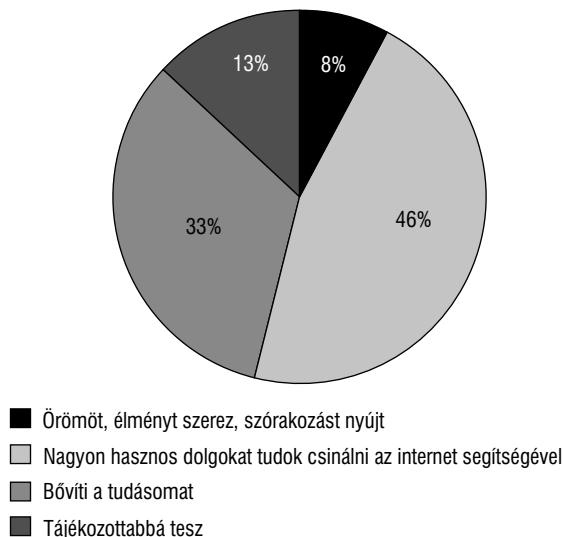
³ Az átláthatóság kedvéért az eredetileg négy kategóriát háromba vontuk össze az alábbiképpen: naponta+ hetente néhányszor= (1) legalább hetente; (2) havonta néhányszor; (3) soha.

A legnépszerűbb tevékenységek a számítógépen/interneten, azok, amelyeket a legtöbben végeznek legalább heti rendszerességgel, a szórakozáshoz és interaktív kommunikációhoz kapcsolódnak. A gyermekek közül legtöbben közösségi oldalt látogatnak legalább heti, azaz akár napi rendszerességgel is (a naponta közösségi oldalt látogatók száma: 37 fő). A második és harmadik leggyakrabban végzett tevékenység, a videoklip nézése és a zenehallgatás egyaránt a szórakoztatást szolgálja. A megkérdezett fiatalok nagyobbik része gyakran szokott barátaival, ismerőseivel írásban beszélgetni, csetelni az interneten. A dudari felső tagozatos általános iskolásoknak körülbelül a fele szokott képeket, fényképeket nézegetni a számítógépen/ interneten. A játék is népszerű tevékenység mind az interneten, mind a számítógépen, legalább hetente 35, illetve 31 fő játszik, ugyanakkor a válaszadók körülbelül negyede soha nem szokott interneten vagy számítógépen játszani. A szórakozást szolgálja a gyakoriság szerint következő tevékenység is, a filmnézés vagy letöltés. A házi feladatok elkészítéséhez, illetve tanuláshoz ugyanannyian használják legalább hetente a számítógépet, mint akik ugyanilyen gyakran filmet néznek rajta. Jelentős különbséget találunk azonban, ha az összevont kategóriát szétbontjuk, ugyanis a válaszadó gyermekek közül ketten szokták csak naponta tanulásra, házi feladat megoldására használni a számítógépet, míg film nézésére vagy letöltésre naponta tízen. Azonban kevesebben vannak olyanok, akik még soha nem használták házi feladathoz vagy tanuláshoz a számítógépet /internetet (9 fő), mint akik soha nem néztek vagy töltöttek le filmet (12 fő). Természetesen a házi feladat számítógépen történő elkészítésének gyakorisága nagymértékben függ a házi feladatok típusától is, tehát e tevékenység gyakorisága nem csupán a gyermek hozzáállását, tanulási módját tükrözi, hanem azt is, hogy milyen feladatokat kapnak az iskolában. A számítógép és az internet praktikus (e-mail írás, telefonálás), illetve haladó szintű (filmet, zenét CD-e, DVD-re írni; képeket, fényképeket szerkeszteni; szövegeket írni, formázni) felhasználása kevésbé gyakori tevékenység a fiatalok körében. A megkérdezett gyermekek számára a legkevésbé népszerű tevékenység a számítógépen, interneten a hírek olvasása, legtöbben közülük soha nem szokták ezt a tevékenységet folytatni.

A tevékenységek vizsgálata alapján kitűnik – az életkori csoport érdeklődésének megfelelően -, hogy a megkérdezett gyermekek leginkább szórakozásra és kapcsolattartásra, kommunikációra használják a számítógépet, internetet. A fiatalokat megkérdeztük azonban közvetlenül is arról, hogy elsősorban miért jó számukra az internetezés.

Számokra elsősorban miért jó az internetezés? N=54

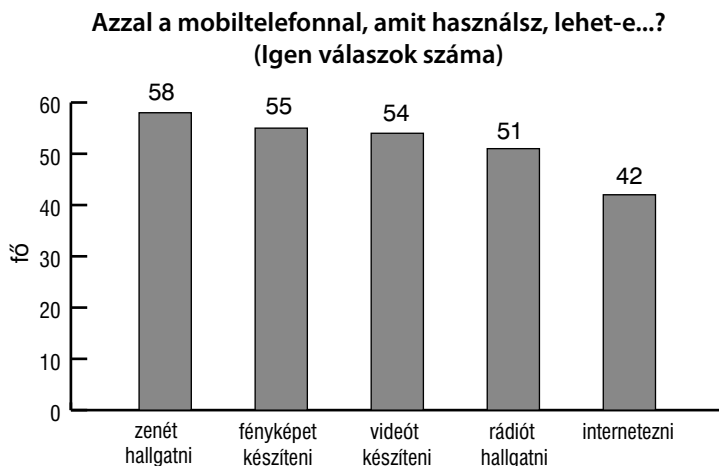

12. ábra: Az internetezés elsődleges célja

A válaszadók legnagyobb része az internetnek az örömet, élményt szerző, szórakoztató funkcióját emelte ki. Ez összecseng a korábbi eredményeinkkel. A második legtöbbet választott kategória az internet hasznosságára vonatkozik, azért tartják jónak az internetezést, mert hasznos dolgokat tudnak csinálni a segítségével. Habár az olyan praktikus tevékenységek, mint az e-mail írás, telefonálás, szövegszerkesztés stb. kevésbé népszerűek körükben, ez nem vonja kétségbe az internet hasznosságát a gyermekek számára, csupán ők feltehetően mást tartanak „hasznos dolgoknak” (pl. zenehallgatás, csetelés, stb.) mint a felnőttek. A tudás bővítése és a tájékozottság növelése a gyermekek internet-használatában kevésbé számít fontos szempontnak, ezeket csupán néhányan említették.

A mobiltelefon használati módja

A mobiltelefon készülékek manapság számos – a telefonálást meghaladó – funkcióval bírnak. A mobiltelefon alkalmas lehet a fénykép- és videókészítésre, a zenehallgatásra és az internetezésre. A megkérdezett gyermekek szinte mindegyike – két válaszadó kivételével – rendelkezik saját mobiltelefonnal. Ezek a készülékek többféle felhasználásra alkalmasak, mindegyik gyermek tud a telefonján zenét hallgatni, néhány kivétellel fényképet és videót készíteni, valamint rádiót is hallgatni, 8 fő kivételével. Magas az olyan mobiltelefonok száma is a gyermekek körében, amelyek alkalmasak az internetezésre.

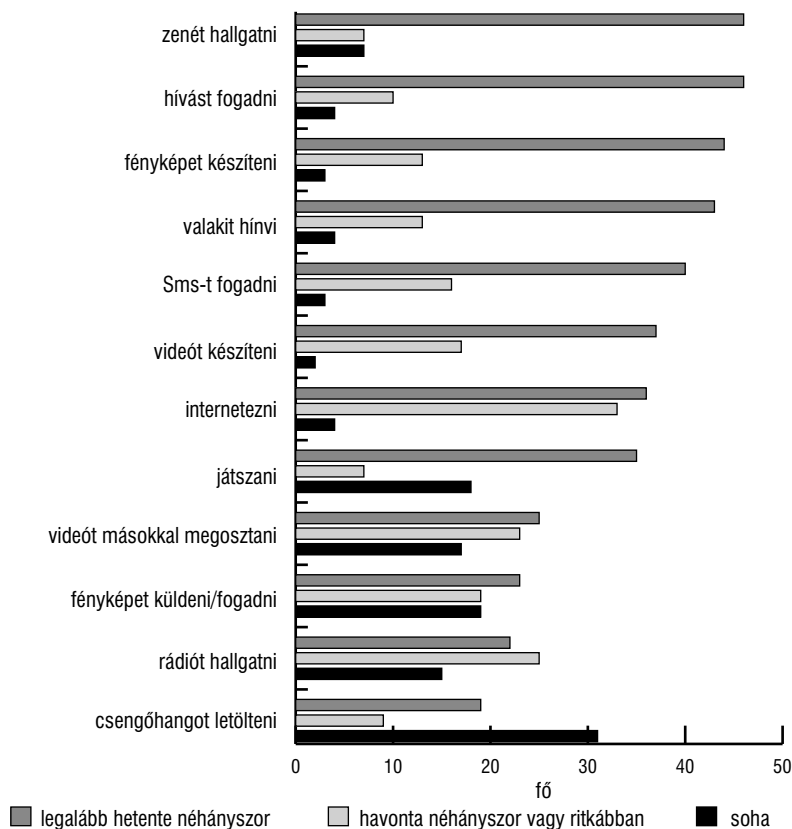

13. ábra: A mobiltelefonok alkalmazási módjai

A készülékek tehát sokféle felhasználásra adnak lehetőséget, ezért megvizsgáltuk, hogy az egyes tevékenységekre milyen gyakran⁴ használják mobiltelefonjukat a diákok.

⁴ Az eredetileg ötfokozatú skálát háromfokozatúra redukáltuk az alábbiaképpen: naponta+hetente néhányszor= (1) legalább hetente; havonta néhányszor+ritkábban mint havonta= (2) havonta néhányszor vagy ritkábban; (3) soha

Milyen gyakran szoktál a mobiloddal...?

14. ábra: A mobiltelefonnal végzett tevékenységek gyakorisága

A mobiltelefonnal végzett leggyakoribb tevékenységek a zenehallgatás, hívás fogadás, fényképezés és valakinek a felhívása. A válaszadók mintegy háromnegyede végzi ezeket legalább hetente néhányszor. A következő leggyakrabban végzett tevékenység az sms írás és fogadása. A diákok több mint fele legalább hetente készít videót és internetezik a mobiltelefonjával. A leggyakoribb tevékenységek között tehát a telefonálási és az írásos kommunikációs funkciókat (sms) találjuk, valamint a szórakoztatást is szolgáló alkalmazásokat, mint a zenehallgatás, fényképezés, videókészítés és internetezés. Kevésbé gyakori tevékenységek a játék, videómegosztás, fénykép küldése/ fogadása, a rádióhallgatás és a csengőhang letöltés. Ez utóbbit a válaszadóknak több, mint fele soha nem végzi. A számítógépes tevékenységek közül a videónézés, fényképnézés és a játék a gyakran végzettek közé tartoztak, feltehetően ezért kevésbé népszerű a videómegosztás és fénykép-

küldés a mobiltelefonnal, hiszen ezt számítógépről az interneten könnyebben és kényelmesebben el tudják végezni. A rádióhallgatás valószínűsíthetően azért kevésbé népszerű, mert inkább (saját) zenét hallgatnak a fiatalok a mobiltelefonjukon. A mobiltelefonnal való csengőhang letöltést szintén háttérbe szorította az internetes zeneletöltés, amit könnyen csengőhangnak is be tudnak állítani mobiltelefonjukon a felhasználók.

AZ IKT-HASZNÁLAT JELLEMZŐI DUDARON ÉS SZEGEDEN

A számítógép, internet és mobiltelefon használatának mintázatai Dudaron nagy hasonlóságot mutatnak a szegedi általános iskolások használati mintázataival. A szegedi fiatalok, úgy mint a dudariak szintén legnagyobb mértékben naponta használják a számítógépet, internetet és a mobiltelefont, ez utóbbi eszköznek a napi használata a legelterjedtebb. Az IKT-használat hosszát tekintve ugyanaz a tendencia rajzolódik ki, azaz a szegedi fiatalok is hétfői napokon szinte kétszer annyi ideig használják a számítógépet és az internetet, mint tanítási napokon, a mobiltelefonjukat azonban hétközben és hétfőn egyaránt sokat használják. Legtöbben a városban is otthonukban használják az internetet, némileg többen, mint Dudaron, hiszen mint korábban láttuk, az otthoni hozzáférésben különbség mutatkozott a városban és a községben. A felhasználás mintázata szinte ugyanaz mindkét településtípusban, a szegedi általános iskolások is a szórakoztatási és internaktív kommunikációs lehetőségeket használják leggyakrabban, így náluk is a napi használat mértéke szerint a közösségi oldalak látogatása, az írásban csetelés, videoklipek nézegetése és a zenehallgatás állnak az első négy helyen. A sorrend végén pedig ugyanazokat a tevékenységeket találjuk mint Dudaron, némileg átrendezve, a szegedi fiatalok legkevésbé CD-re, DVD-re kiírni szoktak, kevésbé népszerű a képek szerkesztése és a hírek olvasása, valamint az internetes telefonálás is. Amikor azt kellett eldönteni, hogy elsősorban miért jó az internetezés, a szegedi fiatalok is az öröm, szórakozás funkciót emelték ki döntő többségben, a másik három lehetőséget, az internet hasznosságát, a tájékozódást és a tudás bővítést közel azonos arányban választották, tehát nem rajzolódott ki olyan differenciált kép e tekintetben, mint a dudari diákok körében. A mobiltelefon-használat is nagyon hasonló a két mintában, a szegediek leggyakrabban hívást fogadnak, és ezután következik a zenehallgatás, ami a dudari fiatalok leggyakrabban végzett mobiltelefonos tevékenysége. A sorrend további része azonban szinte ugyanaz, mindkét csoport a mobiltelefonnak a kommunikációs és szórakozási funkcióját használja leginkább.

Összességében elmondható tehát, hogy az IKT-használat különböző dimenzióiban a tendenciákat tekintve nagy hasonlóságot találtunk a két településtípus felső tagozatos általános iskolásainak körében.

ÖSSZEGRZÉS

Tanulmányunkban elsődlegesen a dudari felső tagozatos általános iskolásoknak az IKT-kultúráját, a hozzáférés és a használat dimenzióit kívántuk bemutatni. Kutatási kérdésünk a szakirodalomra támaszkodva arra vonatkozott, hogy vajon a település típusából fakadó hátrányt a digitális szakadék szempontjából felülírja-e az életkori dimenzió, azaz Dudaron is beszélhetünk-e digitális bennszülöttekről?

Az elemzés eredményei szerint a digitális szakadék dimenziójában, a hozzáférés szerint találtunk különbséget a város (Szeged) és a község (Dudar) között, azonban csupán a laptop, játékgép és egyéb kézi számítógép vonatkozásában. Korábbi feltételezésünk a mobiltelefon és a számítógép elterjedtségének különbségéről a két településtípusban megdőlt, hiszen Szegeden és Dudaron mindkét eszköz magas arányban található azokban a háztartásokban, amelyekben a gyermekek laknak. Ezt az eredményt alátámasztotta, hogy Dudaron a felnőtt lakosságban végzett felmérés szerint is azokban a háztartásokban magas ezen eszközök megléte, melyekben gyermek és/vagy unoka él. Megállapításainkat azonban eredményeink alapján nem lehet általánosítani a város-község dimenzióra, hiszen jelen esetben az ország két különböző régiójában elhelyezkedő, a két településtípusnak mindössze egy-egy mintáját vetettük össze.

A dudari általános iskolások IKT-használati módját, szokásait elemezve azt láttuk, hogy a legtöbb gyermek mindennapjainak részét képezi a mobiltelefon, számítógép és internet-használat. Az IKT-használat egyes dimenzióit összevetve a szegedi eredményekkel, megerősítést nyert az a feltételezésünk, hogy a vizsgált korcsoportban, a lakóhelytől függetlenül nagyon hasonlóak a használat mintázatai. Így tehát arra következtethetünk, hogy a digitális bennszülöttek, akik életének fontos részét képezi az IKT-használat bárhol éljenek is, hasonlóképpen használják ezeket az eszközöket. Az életkori, generációs dimenzió tehát felülírni látszik a települési dimenziót.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bognár É. – Galács A. (2004): *A társadalmi egyenlőtlenségek új dimenziója: „digital gap” nemzetközi összehasonlításban*. IFM Humán Erőforrás Háttertanulmányok. Budapest. <http://mek.oszk.hu/06500/06558/06558.pdf>
- Brown, C. – Czerniewicz, L (2008): Student use of ICTs in higher education in South Africa. In: *P.A van Brakel (ed): Proceedings of the 10th annual conference on world wide web applications*. Cape Town, South Africa: Cape Peninsula University of Technology
- DiMaggio, P. – Hargittai, E. (2001): *From unequal Access to Differentiated Use: A Literature Review and agenda for Research on Digital Inequality*. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.85.6001&rep=rep1&type=pdf>
- DiMaggio, P. – Hargittai, E. – Russell Neuman W. – Robinson J. P. (2001): Social implications of the Internet. In: *Annual Review of Sociology*. <http://www.princeton.edu/~artspol/workpap/WP17%20-%20DiMaggio,%20Hargittai,%20Neuman,%20Robinson.pdf>
- Hargittai, E. (2002): Second-Level Digital Divide: Differences in People’s Online Skills. *First Monday*.7(4); <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/942/864>
- Jones, C. – Ramanau, R. – Cross, S. – Healing, G. (2010): Net Generation or Digital Natives: Is there a distinct new generation entering university? *Computers & Education* 54, 722-732.
- Margaryan, A. – Littlejohn A. – Vojt G. (2011): Are digital natives a myth or reality? University students’ use of digital technologies. *Computers & Education* 56, 429-440
- Norris, P. (2001): *Digital Divide. Civic Engagement, Information Poverty and the Internet in Democratic Societies*. New York, Cambridge University Press.
- Oblinger, D (2003): Boomers, Gen-Xers and Millenials: Understanding the new students. *Educause Review July/August 2003*; <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/erm0342.pdf>
- Palfrey, J. – Gasser, U. (2008): *Born digital: Understanding the first generation of digital natives*. New York: Basic Books
- Pintér R. (2007) (szerk.): *Az információs társadalom*. Budapest, Gondolat – Új Mandátum Kiadó
- Prensky, M. (2001a): *Digital Natives, Digital Immigrants*. <http://www.marcprensky.com/writing/prensky%20-%20digital%20natives,%20digital%20immigrants%20-%20part1.pdf>
- Prensky, M. (2001b): *Do they really think differently?* <http://www.marcprensky.com/writing/prensky%20-%20digital%20natives,%20digital%20immigrants%20-%20part2.pdf>

- Rushkof, D. (2006): *Screenagers: Lessons in chaos from digital kids*. Hampton Press, Incorporated.
- Salajan, F.–Schönvetter D. J.–Cleghorn B. M. (2010): Student and faculty inter-generational digital divide: Fact or fiction? *Computers & Education* 55, 1393-1403
- Tapscott, D. (1998): *Growing up digital: The rise of the net generation*. New York: McGraw-Hill.